

Голас Радзімы

№ 25 (1699)
25 чэрвеня 1981 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Цана 4 кал.
Выдаецца з 1955 г.

Яшчэ ўчора над гэтымі дзецьмі сяціла яснае сонейка. Лета цешыла малышоў яркім цвіценнем красак на лугах, спевамі птушак у густых дубровах. Адусюль чуўся вясёлы дзіцячы смех... Але вось настала раніца 22 чэрвеня 1941 года, пачалася Вялікая Айчынная вайна. Неба закрылі фашысцкія самалёты. Тысячы бомб скінулі яны не толькі на ваенныя аб'екты, але і на дзіцячыя сады, школы, мірныя гарады і вёскі. Угледзьцеся ў гэтыя дзіцячыя вочы, поўныя болю і жаху, і вы зразумеце, чаму нам, савецкім людзям, і праз сорак гадоў помніцца тая крывавае раніца, чаму мы настойліва змагаемся за мір на зямлі.

АГРЭСІЯ І ЯЕ ўРОКІ

ІНТЭРВ'Ю ПРАФЕСАРА ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЭНАНТА ПАўЛА ЖЫЛІНА КАРЭСПАНДЭНТУ АДН

КАРЭСПАНДЭНТ. 22 чэрвеня спаўняецца сорак гадоў з таго дня, калі фашысцкая Германія напала на Савецкі Саюз. 1418 дзён і начэй працягвалася жорсткая барацьба на савецка-германскім фронце. Савецкі народ і яго армія выстаялі і ўшчэнт разграмілі мацнейшую па тым часе ваенную машыну капіталістычнага свету — гітлераўскі вермахт. А што было б, калі б Савецкая Армія не зламала шыю фашысцкаму агрэсару?

П. ЖЫЛІН. Гістарычная навука не мае справы з пытаннямі — «Што было б, калі б?». І тым не менш адказаць на яго можна, таму што мы маем сапраўдныя дакументы, якія раскрываюць патаемныя планы фашысцкіх верхавоў «трэцяга рэйха». «Тысячагадовая сусветная імперыя», якую фашысты збіраліся стварыць, уключала апрача Еўропы вялікія раёны Афрыкі, Азіі, Амерыкі. Драпежніцкія апетыты германскага імперыялізму былі сапраўды бязмежнымі.

Вялікая Айчынная вайна савецкага народа супраць фашысцкага нашэсця была галоўнай састаўнай часткай другой сусветнай вайны, а савецка-германскі фронт — галоўным фронтам гэтай вайны. Іменна тут перш за ўсё вырашаўся лёс не толькі савецкага народа, але і ўсяго чалавецтва. Спадзяючыся хутка і лёгка пакончыць з Савецкім Саюзам, гітлераўцы разлічвалі далей распаўсюдзіць сваю экспансію на іншыя краіны і кантыненты. 11 чэрвеня 1941 года, за дзесьці дзён да нападу на СССР,

Гітлер падпісаў дырэктыву № 32 «Падрыхтоўка да перыяду пасля ажыццяўлення плана Барбароса». Калі б план разгрома Савецкага Саюза ўдаўся, фашысцкія войскі павінны былі выйсці на Блізкі Усход, захапіць там англійскія і французскія каланіяльныя ўладанні, затым здзейсніць марш праз Іран і Афганістан, разам з японцамі заваяваць Індыю. Глобальнымі планамі фашысцкай Германіі намячалася таксама акупацыя амерыканскага кантынента.

Гэтыя планы заваявання сусветнага панавання не збыліся перш за ўсё таму, што на шляху іх ажыццяўлення стаў Савецкі Саюз і яго Узброеныя Сілы.

КАРЭСПАНДЭНТ. Чым жа растлумачыць той факт, што Гітлер, які выстаўляў сябе прыхільнікам барацьбы з камунізмам, пачаў вайну за сусветнае панаванне не з нападу на СССР, а з агрэсіі супраць заходніх дзяржаў, хоць апошнія падрыхтоўвалі яго экспансію на Усход, супраць Савецкай краіны?

П. ЖЫЛІН. Гітлераўскія палітыкі і генералы разумелі, што Германіі не пад сілу адолець у ваенным проціборстве такую магутную краіну, як СССР. Для гэтага ў яе не хопіць ні матэрыяльных, ні людскіх рэсурсаў. Яны зыходзілі з таго, што, перш чым зрабіць паход супраць нашай краіны, трэба «прымусіць» працаваць на «трэці рэйх» калі не ўсю, то, ва ўсякім разе, значную частку Заходняй Еўропы. Так і зрабілі нацысты.

Трэба ўлічваць яшчэ адну акалічнасць. З захопам шэрагу заходнеўрапейскіх краін гітлераўцы выключалі магчымасць для сябе вайны на два франты і забяспечвалі выгадныя стратэгічныя ўмовы для ўварвання на тэрыторыю Савецкага Саюза.

Немалаважнае значэнне мела і тая акалічнасць, што рэакцыйныя ўрады заходнеўрапейскіх краін не хацелі саюза з Савецкай дзяржавай, «мюнхенцы» праводзілі палітыку «ўціхамірвання» агрэсара, імкнуліся падштурхнуць Гітлера да вайны супраць СССР. За сваю неразумную палітыку ім давялося дорага заплаціць. Гэты гістарычны ўрок таму-сяму не варта забываць і сёння.

КАРЭСПАНДЭНТ. Вайна супраць Савецкага Саюза была падрыхтавана і развязана фашысцкай Германіяй. Аднак некаторыя заходнія палітыкі і гісторыкі не шкадуць намаганняў, каб паказаць справу так, быццам бы Германія вымушаная была пачаць вайну ў абарону сябе ад «бальшавіцкай пагрозы» з Усходу. Што б вы маглі сказаць наконт гэтага?

П. ЖЫЛІН. Сапраўды легенда аб «прэзэнтываўнай вайне» атрымала шырокае распаўсюджванне на Захадзе. Але яна рассыпаецца ў пыл пры першым жа сутыкненні з сапраўдымі фактамі і дакументамі. Для добрасумленнага даследчыка не складае вялікай цяжкасці нават на падставе апублікаваных на Захадзе матэрыялаў устанавіць, што Савецкі Саюз у напружанай абстаноў-

цы перадаваў гадоў няўхільна адстойваў справу міру і не меў ніякіх агрэсіўных задум супраць іншых краін, уключаючы Германію. Ён імкнуўся калектыўнымі намаганнямі перагарадзіць шлях фашысцкай агрэсіі. Таму сведчанне яго канкрэтных прапановаў аб заключэнні ваеннага саюза паміж СССР, Францыяй і Англіяй, выказаныя на пасяджэннях ваенных місій у жніўні 1939 года ў Маскве.

Аб гэтым добра ведалі і палітычныя, і ваенныя кіраўнікі «трэцяга рэйха». «Я не магу паверыць, што Расія калі-небудзь нападзе на Германію», — дакладваў Гітлеру ў красавіку 1941 года германскі пасол у СССР Шуленбург. Усяго за чатыры дні да вераломнага нападу гітлераўскіх полчышч на Савецкі Саюз германскія ваенны аташэ паведамілі з Масквы: «Няма ніякіх прыкмет наступальных намераў Савецкага Саюза... Пры жыцці гэтага пакалення мы можам яго не баяцца».

Здаецца, усё ясна. Тым не менш адзін за другім на Захадзе з'яўляюцца трактаты, якія развіваюць гэтую легенду. У якасці «важкага аргумента» некаторыя з іх выкарыстоўваюць тэндэнцыйную трактовку вынікаў германа-савецкіх перагавораў у лістападзе 1940 года, калі СССР нібыта запатрабаваў прызнаць нейкую «сферу свайго ўплыву».

Германа-савецкія перагаворы ў лістападзе 1940 года сапраўды мелі месца. Але Савецкі Саюз на гэтых перагаво-

рах прынцыпова адмовіўся нават абмяркоўваць гітлераўскую праграму «размежавання сфер уплыву». Ён разумее, што германская дыпламатыя сваімі прапановамі аб «размежаванні сфер уплыву» імкнецца настолькі аддаліць СССР ад ЗША і Англіі, каб пры ажыццяўленні агрэсіі Германіяй супраць СССР стварэнне антыгітлераўскай кааліцыі аказалася немагчымым. Сутнасць пазіцыі СССР заключалася ў тым, каб разладзіць гітлераўскія падкопы, як мага далей адцягнуць момант фашысцкай агрэсіі ў мэтах лепшай падрыхтоўкі да яе адбіцця. І гэта яго пазіцыя цалкам апраўдалася.

Сёння буржуазныя прапагандысты любымі спосабамі хацелі б дэзарыентаваць сваіх чытачоў і такім чынам утаіць сапраўдных зачыншчыкаў другой сусветнай вайны. Тым самым садзейнічаць агрэсіўным колам імперыялізму пад прыкрыццём зноў-такі міфа аб «савецкай пагрозе» раскручваюць небяспечную для свету гонку ўзбраенняў.

КАРЭСПАНДЭНТ. Гітлераўскай арміі ў пачатковы перыяд вайны ўдалося дабіцца значных поспехаў, захапіць вялікія савецкія тэрыторыі, але ў ходзе барацьбы Савецкія Узброеныя Сілы змянілі ход вайны ў сваю карысць. Як вы растлумачыце гэта?

П. ЖЫЛІН. Так, германскія войскі прасунуліся далёка ў глыб СССР, але пры гэтым гітлераўскае кіраўніцтва не змогло дасягнуць ніводнай сваёй стратэгічнай мэты. Паспехі яго войск мелі часовы

падзеі • людзі • факты

АЙЧЫНА СЛАВІЦЬ ГЕРОЯЎ

Пасляхова завершана праграма працяглых п'яцігадовага палётаў савецкіх касманаўтаў на арбітальным навукова-даследчым комплексе «Салют-6» — «Саюз» і палётаў міжнародных экіпажаў на праграме «Інтэркосмас». Удзельнікі пятай экспедыцыі лётчыкі-касманаўты СССР У. Кавалёнак і В. Савіных у ходзе 75-сутачнага палёту правялі высокае майстэрства, мужнасць і гераізм.

Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брэжнеў уручыў у Крамлі героям космасу высокія ўзнагароды Радзімы — ордэны Леніна і медалі «Залатая Зорка». Уладзімір Кавалёнак стаў двойчы Героем Савецкага Саюза.

Пры ўручэнні ўзнагарод Л. І. Брэжнеў сказаў:

Мы падыходзім да новага рубяжа ў асваенні космасу: завершаны вялікія работы на навуковай станцыі «Салют-6».

Тры гады і восем месяцаў знаходзіцца станцыя на арбіце, больш палавіны гэтага тэрміну яна служыла домам для герояў космасу. Дадам — домам міжнародным.

Цяпер нам трэба зрабіць наступны крок — перайсці да стварэння пастаянна дзеючых арбітальных навуковых комплексаў са змяняемымі экіпажамі. Касмічная тэхніка самым непасрэдным чынам падключылася да выканання многіх народна-гаспадарчых задач, пастаўленых XXVI з'ездам КПСС. Выступаючы за мірны космас, мы паказваем прыклад выкарыстання касмічных даследаванняў у мірных мэтах.

НА ЗЯМЛІ БРЭСЦКАЙ КРЭПАСЦІ

На апаленай агнём вайны зямлі Брэсцкай крэпасці праходзіць міжнародная сустрэча грамадскасці ў сувязі з 40-годдзем нападу фашысцкай Германіі на Савецкі Саюз. У Брэст прыбылі прадстаўнікі арганізацый ветэранаў вайны, руху Супраціўлення, партызан і падпольшчыкаў, вязняў нацысцкіх канцлагераў Балгарыі, Венгрыі, Польшчы, Румыніі, Савецкага Саюза, Югаславіі, Чэхаславакіі, краін — удзельніц антыгітлераўскай кааліцыі — Вялікабрытаніі, ЗША, Францыі, барацьбітоў Супраціўлення Бельгіі, Даніі, Італіі, антыфашыстаў ФРГ.

Форум ветэранаў прысвечан тэме «Урокі другой сусветнай вайны і роля міжнароднай грамадскасці ў барацьбе за мір, разрадку, раззбраенне і бласкучу народнаў».

ЗНАХОДЖАННЕ ПАСЛА СФРЮ ў МІНСКУ

Беларусь наведваў Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Сацыялістычнай Федэратыўнай Рэспублікі Югаславіі ў Савецкім Саюзе Марка Арландзіч.

Ён аглядаў выдатныя мясціны Мінска, новыя раёны жыллёвага будаўніцтва, наведваў калгас «Новы быт» Мінскага раёна. М. Арландзіч зрабіў паездку на мемурыяльны комплекс «Хатынь», дзе ўсклаў кветкі да Вечнага агню. У кнізе ганаровых наведвальнікаў ён запісаў, што гэты мемарыяльны комплекс — страсны заклік да людзей добрай волі пастаянна змагацца за мір, дружбу і супрацоўніцтва паміж дзяржавамі і народамі, не дапусціць новай чалавечай катастрофы.

Надзвычайны і Паўнамоцны пасол СФРЮ М. Арландзіч нанёс візіт кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першаму сакратару ЦК Кампартыі Беларусі Ц. Кісялёву.

У Мінску адкрыты філіял Інстытута медыцынскай генетыкі АМН СССР — першая акадэмічная ўстанова падобнага тыпу ў сістэме аховы здароўя нашай рэспублікі. Тут будуць праводзіцца даследаванні, накіраваныя на пярэджанне спадчынных захворванняў, асабліва прыроджаных загану развіцця. Рэкамендацыі вучоных-генетыкаў дапамогуць урачам больш пасляхова праводзіць раннюю дыягностыку і эфектыўней вёсці лячэнне цяжкіх захворванняў у дзяцей.

НА ЗДЫМКУ: дырэктар філіяла доктар медыцынскіх навук прафесар Г. ЛАЗЮК (справа) з супрацоўнікамі інстытута ў адной з лабараторыяў.

АПОШНІ ФРОНТ

ЗДРАЎНІЦА ў БАРАЎЛЯНАХ ЛІЧЫЦА ВЯДУЧАЙ У КРАІНЕ ПА АКАЗАННЮ МЕДЫЦЫНСКАЙ ДАПАМОГІ ІНВАЛІДАМ І ВЕТЭРАНАМ ВАЙНЫ

«Гэты дзень я запомню надоўга, як крок да вялікага ўзаемаразумення і дружбы з народам Беларусі. У гэты дзень я змог убачыць, як у шпіталі клопаціцца аб тых, хто змагаўся за незалежнасць і свабоду супраць сіл фашызму і расізму. Гэты дзень — яшчэ адзін крок да міру і дружбы паміж усімі народамі свету. Я вельмі ўдзячны вам і выказваю ўдзячнасць ад імя Сусветнай федэрацыі ветэранаў вайны, якую я прадстаўляю».

Такі запіс пакінуў у кнізе водгукі Беларускага рэспубліканскага шпітала інвалідаў Вялікай Айчыннай вайны генеральны сакратар Сусветнай федэрацыі ветэранаў вайны В. Купер.

Сапраўды, шпіталь, які наведваў Купер, з'яўляецца наглядным прыкладам клопатаў краіны аб людзях, ахвяраўшых здароўем умяе незалежнасці. Здраўніца ветэранаў, як яе называюць самі пацыенты, знаходзіцца ў пасёлку Бараўляны пад Мінскам.

У Беларусі працуюць чатыры спецыяльныя медыцынскія ўстановы па аказанню дапамогі інвалідам і ветэранам. Свае шпіталі маюць Магілёўская, Гомельская і Віцебская вобласці, але артапеды-хірургічную дапамогу ўсім інвалідам вайны ў рэспубліцы аказвае шпіталь у Бараўлянах. Па ўзроўню медыцынскага абслугоўвання ён лічыцца вядучым у краіне. Стаў адным з лепшых цэнтраў па аб'язанню медыцынскай дапамогі інвалідам і ветэранам вайны. Таму мы і раскажам менавіта пра яго.

Сімвалічнае супадзенне,

не інакш! На знаёмай многім людзям свету дарозе з Мінска ў Хатынь (на дзесятым кіламетры Лагойскай шашы ў пасёлку Бараўляны) адразу пасля вайны з'явіўся гэты шпіталь. Ён размяшчаўся ў засені старых хвоў на высокім пагорку. А ў лютым 1972 года перасяліўся ў новы прыгожы комплекс, што ўзняўся на ўскрайку маладога сасновага бору ў кіламетры ад дарогі.

Сёння шпіталь ўяўляе сабой своеасаблівы гарадок і займае плошчу дзевяці гектараў. Першае, што тут уражвае, — гэта цішыня і густы настой хвоі. Усё нагадвае дом адначынку або санаторый. Але, убачыўшы людзей, разумееш: гэта апошні фронт вайны, дзе няспынна працягваецца бой за жыццё.

Пяціпавярховы галоўны корпус з фізіятэрапеўтычным і хірургічным аддзяленнямі ўтвараюць адзіны ансамбль. У галоўным корпусе размяшчаны два неўралагічныя, два тэрапеўтычныя і артапедычнае аддзяленні. Тут усё прадумана так, каб людзі адчувалі сябе, як дома. У палатах вельмі ўтульна, і на першы погляд, яны нагадваюць нумар у камфартабельнай гасцініцы на аднаго, двух і трох чалавек. Толькі прыгледзеўшыся, можна заўважыць панелі для сігналізацыі і падключэння (пры неабходнасці) пацыенту кіслароду.

Зеляніна ў кожным кутку, на лэвіцах доктарыўнае аздабленне, прасторыня халы з каларовымі тэлевізарамі, бібліятэка, бильярдная, альтанкі, спортыялоўкі і многае іншае — усё для пацыентаў. Аб аснашчанас-

характар. Асноўныя фактары, што вызначылі зыход вайны, былі на баку Савецкага Саюза і яго арміі. Змагаючыся практычна адзін на адзін (другі фронт у Еўропе быў адкрыты толькі летам 1944 года), Савецкая Армія вынесла на сваіх плячах асноўны цяжар другой сусветнай вайны, адыграла рашаючую ролю ў дасягненні перамогі.

Калі коротка сфармуляваць, у чым заключалася роля Савецкіх Узброеных Сіл у разгроме германскага вермахта, то варта назваць рашэнне трох галоўных задач, а іменна: Савецкая Армія перапыніла шлях прайшоўшым трыумфальным маршам па Еўропе нямецка-фашысцкім полчышчам; знішчыла іх асноўную масу войск і ваеннай тэхнікі, гэта значыць пазбавіла праціўніка сродкаў вядзення вайны; і, нарэшце, яна давала барацьбу да канчатковай перамогі і тым самым аказала непасрэдную дапамогу народам Еўропы і Азіі ў іх вызваленні ад германскіх і японскіх агрэсараў. У Чэрчыль, англійскі прэм'ер у гады вайны, як вядома, не праяўляў асабістых сімпатый да Савецкага Саюза. Але і ён прызнаваў, што Расія «нанесла нямецкай ваеннай машыне смертэльны ўрон. Гэтага не змагла б зрабіць ні адна другая сіла ў свеце».

Калі цяпер на Захадзе той-сёй не жадае ўспамінаць падобныя ацэнкі, спрабуе прынізіць ролю СССР і яго арміі ў разгроме фашысцкай Германіі, то ў Савецкім Саюзе высока цанілі і цэняць заслугі народаў і арміі краін антыгітлераўскай кааліцыі, усіх тых, хто змагаўся супраць нацысцкага прыгнёту.

КАРЭСПАНДЭНТ. Што ж, на ваш погляд, забяспечыла Са-

вецкаму Саюзу перамогу?

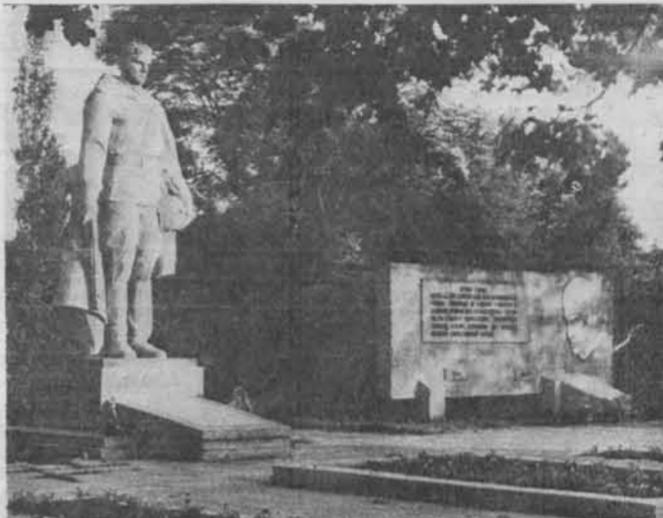
П. ЖЫЛІН. Хачу перш за ўсё падкрэсліць, што перамога Савецкага Саюза над фашысцкім агрэсарам — з'ява заканамерная. СССР аказаўся мацнейшым за свайго праціўніка. У СССР была створана магутная сацыялістычная эканоміка. Закладзеныя ў ёй магчымасці дазволілі нарошчваць вытворчасць у цяжэйшыя ваенны перыяд, атрымаць над фашызмам эканамічную перамогу. Ваенныя выпрабаванні яшчэ больш замацавалі саюз савецкіх нацый, саюз рабочага класа, сялянства і інтэлігенцыі. З першых жа дзён фашысцкага нашэсця на абарону Айчыны падняліся ўсе народы шматнацыянальнага Савецкага Саюза.

Вайна паказала несакрушальную магутнасць Савецкіх Узброеных Сіл. Савецкая Армія мела перад сабой ясную і высякародную мэту — абарону сваёй сацыялістычнай дзяржавы. Гэта служыла крыніцай яе сілы, масавага гераізму воінаў. Не фанатызм, як гэта спрабуюць падаць некаторыя захаднікі тлумачальнікі, ляжаў у аснове несакрушальнай стойкасці савецкіх людзей, апранутых у салдацкія шынялі, а высокія духоўныя ідэалы. Можна смела сцвярджаць, што гэтыя ідэалы прайшлі ў гады вайны праверку агнём і крывёю. І вытрымалі яе.

Перамога — гэта вялікі здабытак народа, якім ён ганарыцца. Але савецкія людзі ведаюць, што дарога да перамогі — гэта яшчэ і гора, і пакуты, і яны шчыра жадаюць, каб гэта вайна была апошняй. На гэта накіраваны савецкія мірныя ініцыятывы, у тым ліку і апошнія, вылучаныя XXVI з'ездам КПСС.

(АДН).

ГОРАД НАД ГАРЫННЮ

Столін — адзін з самых паўднёвых гарадоў Беларусі. Вулачкі ў цэнтры ўтульна ахінаюцца магутнымі старымі клёнамі, таполямі, а на ўскраінах весяляць вока сваймі рабінавым колерам рады аднасямейных катэджаў і мікрараён з вышынных будынкаў. Цэгла мясцовага будаўнічага камбіната з-за высокай якасці і дэкаратыўнасці карыстаецца павышаным попытам у рэспубліцы. Яшчэ больш шырокую вядомасць мае дрэзнавая трубка. Са Століна яна ідзе не толькі на меліярацыйныя аб'екты Палесся, Віцебшчыны, але і на Украіну, расійскае Нечарназем'е.

І спецыялісты так звананага сярэдняга звяна — бухгалтары, планавікі — раз'язджаюцца са Століна па калгасах і саўгасах усёй рэспублікі. Больш за тысячу навучэнцаў мае сельгастэхнікум на стаяцянара і завочным аддзяленні. У гэтай навучальнай установе трывалыя традыцыі — спецыялістаў тут рыхтуюць з 1940 года.

Страшны след пакінулі ў горадзе нямецка-фашысцкія акупанты. Тысячы расстраляных мірных жыхароў... У іх памяць землякі ўзвялі помнік на цэнтральнай плошчы Століна. Мужнасць герояў-падпольшчыкаў і партызанаў, закатаваных ворагам, адзначана мемарыяльнымі дошкамі. Савецкія воіны вызвалілі горад 7 ліпеня 1944 года. Столінцы ўрачыста адзначаюць гэты дзень, сабраўшыся ў цудоўным Манькавіцкім парку, пасаджаным яшчэ ў час панавання тут князёў Радзівілаў. Цяпер ля ўзорыстых уваходных варот парка стаіць на пастаменце пушка як сімвал Перамогі. Да падножжа помнікаў ахвярам і героям вайны нясуць кветкі і дарослыя, і дзеці.

НА ЗДЫМКАХ: помнік воінам-вызваліцелям і мірным жыхарам, якія загінулі ад рук нямецка-фашысцкіх захопнікаў; жылыя дамы па вуліцы Савецкай; Мікалай МАРЧУК — начальнік цэха дрэзнавазначнай трубкаў будаўнічых матэрыялаў; экспанат музея — макет палаца Радзівілаў, сам будынак зруйнаваны ў часе вайны; адна з залаў краязнаўчага музея; у аўдыторыі — будучыя бухгалтары.

Фота С. КРЫЦКАГА.

ці шпіталь можна меркаваць, зазірнуўшы, напрыклад, у фізіятэрапеўтычнае аддзяленне. Яно займае два паверленні, абсталявана навішай тэхнікай: мікрахвалевае, нізка- і высокачастотнае выпраменьванне, электра- і светалалячынне, баракамера і многае іншае. Тут і гразелячэбніца, радонавая; жамчужныя вуглекіслыя, субаквальныя і іншыя ванны, падводны душ-масаж, цыркулярны, узыходзячы душы, лячэбны басейн з абсталяваннем для падводнага вертыкальнага выцяжэння. Толькі за адзін дзень у шпіталі ажыццяўляецца каля 400 працэдур.

Вайна падарвала здароўе многіх былых франтавікоў. Таму ім неабходны комплексы падтрымліваючай і стымуляючай тэрапіі. Складанасць гэтай работы не толькі ў тым, каб аказаць неадкладную дапамогу чалавеку, а і ў тым, каб сістэматычна падтрымліваць на неабходным узроўні яго здароўе. Медыцынскі персанал шпітала павінен валодаць акрамя прафесійных ведаў яшчэ і навыкамі з іншых галін навукі і практыкі. Цеплыня і клопат, з якімі адносяцца ў шпіталі да пацыентаў, — адметная рыса гэтай установы. Тут спалучаюцца клінічныя, бальнеалагічныя, санаторныя і іншыя ўмовы, неабходныя для лячэння ветэранаў. А калектыў урачоў удакладняе сваю кваліфікацыю на курсах спецыялізацыі пры адпаведных інстытутах. Многія супрацоўнікі шпітала — былыя ўдзельнікі вайны, і яны, можа, лепш за іншых разумеюць сваіх пацыентаў, стараюцца стварыць атмасферу ўтульнасці і добразычлівасці. Урач-акуліст, кандыдат медыцынскіх навук Таісія Клімава нярэ-

дка сустракае ў шпіталі сваіх аднапалчан, а часам трапляюць ёй у рукі дакументы ваеннай пары, на якіх стаіць і яе подпіс.

Наогул жыццё ў шпіталі мае многа асаблівасцей, адна з якіх — часты прыход сюды гасцей. Воіны Савецкай Арміі, піянеры і школьнікі, артысты, пісьменнікі, спартсмены — прадстаўнікі самых розных слаёў грамадства бываюць тут. Памятнымі былі сустрэчы з пісьменнікамі Васілём Быкавым, Алесем Адамовічам, Мікалаем Аляксеевым і іншымі. Ветэраны ніколі не адчуваюць сябе абдзеленымі ўвагай, цеплынёй, сардэчнасцю. І гэта адразу заўважаюць замежныя госці. «Пяць амерыканскіх інвалідаў вайны наведалі гэты выдатны шпіталь. На нас зрабіла вялікае ўражанне сучаснае абсталяванне. Мы вельмі высока цэнім тое выдатнае абыходжанне і лячэнне, якое аказваюць інвалідам вайны...» — гэта водгук Джона Соуві, з арганізацыі амерыканскіх інвалідаў вайны.

Калектыў шпітала ўзначальвае ўрач-неўрапатолаг Пётр Ашурка, які працаваў дырэктарам бальніцы савецкага Чырвонага Крыжа за мяжой. Пётр Ашурка мае вышэйшую кваліфікацыйную катэгорыю па арганізацыі аховы здароўя і сацыяльнай гігіены. Побач з ім за здароўе ветэранаў, якія прайшлі нялёгкамі дарогамі Вялікай Айчыннай, змагаюцца больш за 40 яго калег, не лічачы работнікаў малодшага і сярэдняга медыцынскага персаналу.

На поўны тэрмін дыягностыкі і лячэння (а гэта залежыць ад здароўя пацыента) шпіталь прымае адначасова 400 чалавек.

Георгій ПАВУЛЯ.

ЧЫТАЧЫ АДКАЗВАЮЦЬ НА АНКЕТУ «ГОЛАСУ РАДЗІМЫ»

ЦІ МОЖНА ЗАБЫЦЬ ВАЙНУ?

Такое пытанне паставіла газета перад сваімі заручбымі чытачамі ў сувязі з 40-годдзем з дня вераломнага нападу фашысцкай Германіі на Савецкі Саюз — пачаткам Вялікай

Айчынай вайны. Што адказалі суайчыннікі, вам стане зразумелым, калі вы прачытаеце гэтыя тры пісьмы, выбраныя з многіх, якія мы друкуем сёння.

ПЕРШЫ ДЗЕНЬ

У тым ракавым 1941-ым мне споўнілася семнаццаць гадоў. Жыццё было цудоўным. Я ўжо вызначыла сваё будучае — збіралася стаць настаўніцай. Першы курс Мінскага педагагічнага імя Н. Крупскай я скончыла паспяхова. Наперадзе былі летнія канікулы — беспеклапная, вясёлая пара. Мне трэба было яшчэ тры дні прабыць у Мінску, каб дачакацца старэйшую сястру, якая працавала ўжо настаўніцай у Заходняй Беларусі, а потым разам ехаць да бацькоў у родную вёску.

Гэтыя тры дні запомніліся мне як адны з самых шчаслівых у жыцці. Самой за кампанію засталіся дзве мае сяброўкі Тамара і Лена. Пасля напружанага навучальнага года доўгачаканы адпачынак быў асабліва прыемны. Мы загаралі, хадзілі ў кіно, проста гулялі па гораду. Словам, цешыліся жыццём.

У суботу, 21 чэрвеня мы да позняга вечара былі ў парку імя Горкага. Потым вярнуліся ў інтэрнат. Ужо ў пасцелі слухалі па радыё канцэрт. Я так і заснула пад гукі прыемнай музыкі, у вельмі добрым настроі. У такім жа настроі і прачнулася ў наступны дзень — у нядзелю 22 чэрвеня.

Але ўсяму шчасліваму жыццю, усім майм марам на будучае наканавана было разбурыцца ў гэты дзень. Радыё, якое мы ніколі не выключалі, прынесла ашаламляльную вестку. Мы даведаліся аб вераломным нападзе фашысцкай Германіі на Савецкі Саюз.

Словы, якія я чула, яшчэ не поўнаасцю даходзілі да майё сядомасці. Вайна! Я з ёй была яшчэ незнаёма. Што рабіць? Першай думкай было — хутчэй ехаць дамоў. Я адразу ж пабегла на вакзал за білетам, хоць мой поезд адыходзіў з Мінска толькі ў шэсць гадзін вечара.

Першыя, каго ўбачыла, выскачыўшы на вуліцу, былі пажылыя жанчыны-яўрэчкі. Яны падалі на зямлю, плакалі, пракліналі фашызм. Мне стала страшна. Неўзабаве пачуўся сігнал паветранай трывогі, і міліцыянеры сталі накіроўваць усіх у падвалы і бомбасховішчы, хоць бамбэжкі яшчэ не было. Ужо не памятаю, як дабралася на вакзал, купіла білет і потым зноў прыехала ў інтэрнат. Там мы з сяброўкамі сабралі наш небагаты скарб і адправіліся на станцыю. Трамвай хадзіў дрэнна. Вуліцы былі запоўнены ваеннымі. Вельмі часта раўлі сірэны, абвешчаліся паветраныя трывогі, але панікі не было. З горам напалам мы дабраліся на вакзал, дзе было таксама шмат народу. Білетаў ніхто не пытаўся, і поезд быў набіты бітком. Па шчасцю, знаёмыя неак уціснулі мяне ў вагон. З невялікім спазненнем поезд крануўся... Толькі тады, убачыўшы дарагі мне Мінск у бядзе, гэты натоўп жанчын, старых і дзяцей на пероне, гэта агульнае народнае гора, гэта горка і нястрыманая заплакала. Слёзы цяклі з вачэй ручкамі, хоць у той час я яшчэ не магла сабе ўявіць таго, што прынясе нашай Радзіме і кожнаму з нас гэта крывавае, бязлітаснае вайна. Мне здавалася, што гэта толькі часовае трывога, што фашыст не дойдзе і да Мінска.

Ехалі мы павольна, часта спыняліся. На станцыі Асіповічы ўбачылі вялікае зарыва, што асвятляла гэтую цудоўную чэрвеньскую ноч. Гаварылі, што гарыць Мінск. Нарэшце, даехалі да станцыі Нясята, адкуль мне трэба было прайсці яшчэ каля 20 кіламетраў да нашай вёскі Заполле. Запомнілася, што ўжо ў гэты час усе людзі сталі неак радней і бліжэй адзін аднаму. Кожны стараўся дапамагчы другому, і мне без асаблівай цяжкасці на спадарожнай фурманцы, а потым на грузавіку ўдалося даехаць дадому. Колькі было радасных слёз у маіх бацькоў і малодшай сястрычкі! Хоць адна з сям'і ўжо вярнулася, бо чацвёрта маіх старэйшых сяцёр яшчэ заставаліся ў заходніх раёнах Беларусі.

Не ведала і не думала я ў той трагічны дзень, што вайна так скалечыць усё майё жыццё, загібіць маю светлую малодсць, што ніколі не збудуцца мае заветныя мары і надзеі, што ўсё гора і слёзы яшчэ наперадзе.

З таго часу прайшло сорак гадоў. Але хіба можна забыць усё тое, што адняла ў нас вайна? Яна пазбавіла мяне ўсіх чалавечых правоў — права вучыцца, працаваць, жыць, як хочацца, кахаць. Яна адняла ў мяне самае дарагое — Радзіму і родных.

Не, вайну я ніколі не змагу забыць! Няхай яна будзе праклятая!

Марыя ГАРОХ.

Бельгія.

НЕ ЗЫЧУ НИКОМУ

Нядаўна ў вашай газеце была надрукавана анкета, прысвечаная саракагоддзю пачатку Вялікай Айчынай вайны. Мясце яна вельмі ўсхвалявала. Бо прычынай таго, што сёння я живу ўдалечыні ад сваёй Радзімы, была іменная гэта вайна. Калі апісаць падрабязна ўсе мае вандраванні і нягоды, то атрымаецца цэлы раман.

...Я працаваў у брыгадзе на пагрузцы лесу. Ранкам 22 чэрвеня вярнуліся з рэйса машыны, і шафёры паведамілі нам, што немцы бамбілі нашы гарады. Мы адразу вырашылі ехаць у горад і чакаць распараджэнняў. Трэба адзначыць, што ў гэты дзень не было ніякай панікі. У горадзе, як і мае быць, мяне прызвалі ў армію. Нас даставілі ў ваенны гарадок, пераапраўлілі і размеркавалі па часцях. Раніцай камандзір выклікаў пяць чалавек, сярод іх і мяне, і паслаў у разведку. Гэта было каля шашы Баранавічы — Мінск. Мы назіралі за рухам нямецкіх войскаў. Калі задача была выканана і мы хацелі далучыцца да сваёй часці, нас заўважылі фашысты і пачалі страляць. Мы пабеглі. Аднаго з нас забілі, а астатніх чацвёртых акружылі і ўзялі ў палон. Прывезлі ў Баранавічы ў турму. Там ужо было многа людзей, і кожны дзень прывозілі ўсё новых і новых. Сабралі некалькі тысяч ваеннапалонных і пагналі этапам у Слонім. Абыходзіліся з намі горш, чым з жывёлай. Тут я ўпершыню зведаў усю жорсткасць і жахі вайны. Прайшоўшы каля 30 кіламетраў, калона спынілася на начоўку на вялікай паляне. Тут і пачалося. Ноч была халодная, дзёму моцны вецер, ішоў дождж. Раніцай не менш за тысячу раненых не змагі ўстаць: так і засталіся ляжаць навечна на гэтай паляне. Іх дабілі фашысты. Па дарозе застрэлілі яшчэ каля 500 чалавек. Гналі нас, як сабак. Варта было ступіць крыху ўбок, адразу ж — чарга з аўтамата. Нарэшце нас прыгналі ў Слонім. Змясцілі пад аховай за калючым дротам у нейкім вялікім садзе. Многія паміралі ад голаду і холаду. Кожную раніцу было каля ста трупаў.

Так прайшло амаль два месяцы. Потым немцы пачалі адбіраць у лагеры цывільных і адпраўляць іх дамоў на работу. З дапамогай таварышаў і мне ўдалося зрабіць неабходныя дакументы і выйсці з гэтага пекла. Назавусёды запомніў, што па дарозе мне дапамагалі зусім незнаёмыя людзі. Давалі ежу, адзенне, прытулак. Ужо тады сустрэўся з партызанамі. Але я быў настолькі знясілены, што мяне адправілі дамоў, казалі папраўляцца, а ўжо потым прыходзіць у лес.

Вярнуўшыся ў родную вёску, я ўбачыў новыя бяшчынствы гітлераўцаў. Яны забіралі жывёлу, вывозілі хлеб. Фашысты нахабна гаспадарылі на нашай зямлі. Але мясцовае насельніцтва ўсё больш і больш аказвала ім супраціўленне, ішло ў партызаны. Пайшлі і многія мае таварышы — камуністы. Я быў беспартыйны, і мяне пакінулі ў вёсцы сувязным. Але я быў на падазрэнні ў немцаў, і маю сям'ю адправілі ў Германію. У лістападзе 1942 года нас прывезлі ў перасыльны лагер у Беластоку, дзе мы пражылі некалькі месяцаў. У бараках было халодна, дзеці моцна захварэлі. Над намі «зліталіся» і дазволілі пачакаць, пакуль яны акрыяюць. Мясце з панядзелка да суботы прымушаль працаваць у маёнтку аднаго нямецкага генерала. І вось аднойчы, калі мы вярнуліся ў лагер, я даведаўся, што за два дні да гэтага ўсю маю сям'ю вывезлі ў Германію. Потым адправілі і мяне. Колькі дарог мне давялося скалечыць па Германіі! Толькі ў 1944 годзе я даведаўся, дзе мая жонка. А сустрэўся з ёй у сакавіку 1945 года ў Лейпцыгу.

Потым нас адправілі на Запад. Наш лагер вызвалілі амерыканцы. Да нас прыходзілі розныя людзі і гаварылі, што тых, хто вярнецца на Радзіму, чакае альбо расстрэл, альбо Сібір. Утойваць няма чаго, я падаўся гэтаму падману. У 1946 годзе памёрла жонка, я застаўся з дзвюма дочкамі — адной 9, а другой 7 гадоў. І цяпер успамінаю сваё мінулае, як страшны сон. Працаваў і батраком на палях, і дворнікам, і мыйшчыкам посуду, поварам, а часта быў і зусім без работы. У 1959 годзе ў Заходняй Германіі настаў часовы эканамічны бум. Я рабіў чорнарабочым на будоўлі, потым машыністам бетонмашалкі, і ўжо адтуль пайшоў на пенсію. Як бачыце, не склалася майё жыццё. Вядома, цяжка апісаць яго на дзвюх старонках, я гэтага і не стараўся рабіць. Хацеў толькі раскажаць, наколькі жахлівай можа быць для нас вайна. Гэта толькі мой лёс. А колькі яшчэ чалавечых лёсаў яна пакалечыла! Ніколі не пажадаю іншым людзям зведаць гэтага.

Міхаіл МАДОРНЫ.

ФРГ.

НАШ УКЛАД У СПРАВУ МІРУ

З вялікай цікавасцю я прачытаў зварот нашай любімай газеты да чытачоў. Ці можам мы не помніць пра Вялікую Айчынную вайну? Ці можам мы забыць гэту свяшчэнную вайну нашага народа?

Што адказаць? Нельга забыць пакуты народа, тыя 20 мільёнаў нашых сыноў і дачок, якія загінулі ў яе полымі! Мы будзем памятаць аб гэтым, дзе б мы ні жылі — на Радзіме або далёка за яе межамі!

Калі пачалася вайна, мне было 38 гадоў. Жыў я тады ў Канадзе. Пасля нападу Германіі на Савецкі Саюз 22 чэрвеня 1941 года ўсё наша славянскае насельніцтва было глыбока ўзрушана. Адразу ж пачалі стварацца камітэты дапамогі Радзіме. У нашым горадзе была таксама створана арганізацыя, выпрацаваны план работы. Мы выпусцілі адрозу да ўсіх выхадцаў з Расіі — 10 000 экзemplяраў — і распаўсюдзілі яе.

Мы добра разумелі пакуты свайго народа. На нашым першым з'ездзе вырашылі рабіць ахвяраванні самі і збіраць сродкі са спачувачоў, за якія потым набылі для Савецкага Саюза 9 санітарных палёвых машын, 1100 бальнічных ложкаў, 2000 швейцарскіх гадзіннікаў для медыцынскіх работнікаў і мноства іншых рэчэй. Закончылі пасылкай рэнтгенаўскіх апаратаў. Калі прыняць да ўвагі і адзенне, якое мы таксама збіралі па сваіх адрозлах, то агульная сума, сабраная намі, далёка перавысіць мільён долараў.

Так што, дарагі суайчыннікі, хоць мы і былі ў той час далёка ад Радзімы, але стараліся дапамагчы ёй, чым маглі.

І сёння, каб прадухіліць тэрмаядзерную вайну, мы, члены Федэрацыі рускіх канадцаў, сумесна з іншымі прагрэсіўнымі арганізацыямі прымаем актыўны ўдзел у руху за мір і разбраенне.

Асабіста мяне глыбока хвалюе тэма Вялікай Айчынай вайны нашага народа. Я прачытаў аб ёй многа кніг беларускіх аўтараў. Асабліва цікава мяне творы пра партызан. Нават тут, у далёкай Канадзе, мне ўдалося прачытаць «Аповесці і апавяданні» Васіля Быкава, запіскі партызана П. Кавальскага, «Я з вогненнай вёскі...» Алеся Адамовіча, Янкі Брыля і Уладзіміра Калеснікі, «Малая гвардыя» рускага пісьменніка А. Фадзеева і іншыя... Мне асабліва прыемна, што многія з ваенных аповесцей друкаваліся ў «Голасе Радзімы». З такіх нумароў я выразаў старонкі, зшываў іх і захоўваю па сённяшні дзень.

Мне хочацца адрасаваць гэта майё пісьмо ўсім чытачам нашай газеты «Голас Радзімы», суайчыннікам, раскіданым па ўсім свеце. Няхай яны ведаюць аб дзейнасці беларусаў і іншых славян, што жывуць у Канадзе. Няхай і яны ўносяць свой пасільны ўклад у нашу агульную справу — барацьбу за мір ва ўсім свеце!

Васіль ЕСІС.

Канада.

ОПЫТ

СОТРУДНИЧЕСТВА

40 лет назад, вскоре после нападения фашистской Германии на Советский Союз, зародилась и начала набирать силу антигитлеровская коалиция — военно-политический союз государств с различным социальным строем. Основными ее участниками были СССР, США и Англия.

Логика событий через множество препятствий вела Англию и США на путь сотрудничества с СССР. Это сотрудничество полностью соответствовало чаяниям и американского, и английского народов. Союзнические отношения между СССР, Англией и США проявлялись в различных областях: политической, экономической, военной. Важнейшую роль для согласованных действий этих стран имели встречи их руководителей на высшем уровне.

Рассматривая сотрудничество трех великих держав в рамках антигитлеровской коалиции, было бы неправильно изображать его как сплошную цепь взаимовыгодных успехов и удач. В истории впервые удалось на практике создать боевой союз государств с различным социальным строем, с различными классовыми интересами, с различной идеологией. В процессе же их сотрудничества были неизбежны трудности и противоречия.

Сотрудничество государств с различным социальным строем, и в частности советско-американское военно-политическое сотрудничество в войне против фашистского агрессора и его союзников, не осталось только достоянием истории. Оно создало прецедент, основываясь на котором, многие на Западе, и в том числе американцы, не без оснований видели возможности и перспективы его развития после войны. «...Мы смогли бороться бок о бок с русскими в величайшей войне в истории, — писал в конце войны помощник Рузвельта Г. Голкинс. — Мы знаем, что с русскими легко иметь дело... Я уверен, что у них не только нет никакого желания воевать с нами, но что они полны решимости занять свое место в мировых делах в международной организации, и прежде всего они хотят поддерживать дружественные отношения с нами».

Опыт сотрудничества государств с различным социальным строем в годы второй мировой войны продолжает и ныне сохранять свое принципиальное значение. «Мы выиграли совместную войну», — говорил Л. И. Брежнев, выступая по американскому телевидению 24 июня 1973 года. — «Сегодня наши совместные усилия должны помочь человечеству выиграть прочный мир».

Для развития добрых отношений между СССР и США нет серьезных препятствий, кроме тех, которые искусственно создаются и раздуваются реакционными силами империализма. Ведь были же ясные дни в отношениях наших государств, были достигнуты важные договоренности, способствовавшие развитию разрядки международной напряженности. К сожалению, последние две администрации Белого дома взяли ставку отнюдь не на развитие отношений, не на взаимопонимание.

Что касается Советского Союза, то его политика вновь четко выражена XXVI съездом КПСС: «СССР хочет нормальных отношений с США. С точки зрения интересов как народов обеих наших стран, так и человечества в целом, другого разумного пути просто не дано».

Александр ОРЛОВ.

WIPED OFF THE FACE OF THE EARTH

Flaming Memory, a documentary made of Belorusfilm Studios from a script by Alex Adamovich, Victor Dashuk and Vladimir Kolesnik, tells of the horrors experienced by the Byelorussian people during World War II. Based on firsthand accounts of those who escaped death, the film tells how the Nazi punitive squads methodically liquidated the people of Byelorussia's Oktyabrsky Region. Among the survivors is Olga Minich from the village of Khovoina. Trying to save the life of a wounded man, she went from village to village, but the Germans were everywhere. Presented here are a few excerpts from the film.

Olga Minich: On Sunday two columns (of Germans) arrived, one large from Koptsevichi and the other from Luchitsi. They surrounded the village and then went from house to house.

They set fire to our home. . . . The bottle was black. . . . They didn't light any matches. They just poured the contents of the bottle and it ignited. They slammed the door, smashed the windows and started throwing grenades. They threw one, then another and a third. I never thought of surviving. I only wanted to pull a man who was wounded out into the yard, so they could kill us as quickly as possible. I was badly burned and fell down outside near the window. The Germans were busy driving the animals out of the barn, which they then set on fire. They drove the animals off with them. As they passed, they thought they saw an old woman dead on the ground and everything burned.

After they left, I got up and looked around. I noticed a little bundle that was lying near my dead neighbor. Inside I found a towel and a pair of trousers which I put on the wounded man. A grenade had torn the muscle under his knee, and he couldn't walk. I used the towel to bandage his wound. I found a sledge which I used to pull him toward the woods. I dragged him for a few kilometers. I would pull a little and stop to rest. Finally, I had no strength left. . . .

Olga hoped to find refuge in Oktyabrsky village, but the Germans had already reached it. They had gathered all the villagers in the clubhouse on the pretext that there was going to be a meeting.

Fyokla Kruglova: We gathered at the clubhouse and waited for the meeting to begin, but it didn't. We looked out the window and saw the Germans lying on the railroad tracks, their machine guns aimed at the club. Suddenly, some of them started throwing bottles at the building. It started to burn. There was to be no meeting! They had planned to set us on fire from the outside. One of our people, the bookkeeper, kicked out the window and jumped out with his son. So did another woman. There were five of us who escaped. The Germans lying on the tracks fired a volley at us, and we fell. All of us. When I jumped out the window, I landed in a small ditch filled with icy water covered with snow. I didn't move. That is how I managed to stay alive.

As I lay there, I heard the people inside the building screaming, moaning and wailing. They were in agony. Their shrieks were inhuman. It was unbearable! To this day, when I think of it, I shudder!

Olga had managed to drag herself and the wounded man to the village of Kudrin, but the Germans were there, too.

Matryona Grinkevich, a resident of Kudrin: When we rushed out, they started to shoot at us! There was a machine gun on the roof of the house. We rushed across the yard and hid behind the cow shed. The Germans began their search. They stuck pitchforks into the hay. They knew that they hadn't killed everyone. But they forgot to look behind the cow shed. . . . When it got dark, they lined up some men to be shot—about six of them—and with one volley. . . . Then, they brought out a baby, about two years old. It had been in our house. They were out of bullets. I can't even say what they did to that baby, but they didn't shoot it. Then they put it in the cow shed to burn. And those men. . . .

Olga Minich: I had a sister living in Demenka, and I decided to go there. Again the Germans started a roundup. This time it was impossible to run off and hide in the woods or anywhere. They caught every one of us.

I had already given birth to my baby by then. It was 18 months old. I had my sister's little boy with me, too.

They lined us up—40 of us—and started to shoot. A boy was standing at the head of the line. His mother and sister were behind him. When they started shooting, the boy screamed, «I'm scared, I'm scared!» When he was hit, he shouted, «I'm not afraid!» and fell. He was about 12. After they shot the boy, his mother came forward and begged, «Wait, let family follow family.» She called to her daughter, «Olga, you come, too.»

They shot the girl. Then the mother stepped forward. They put three bullets into her. . . .

We continued to stand; I had my son and my nephew with me. Everything was burning inside me. I was torn by doubt. I didn't know whether to step forward first or put the children in front of me. I didn't know what was best. . . . Suddenly, a German wearing glasses appeared and stopped the shooting. It seemed that some Germans on horseback had ridden into a bog. Their horses were breaking through the ice and cutting their legs. They decided to use us. We walked in front of the horses and broke the ice with our hands. I pushed my boy in front of me over the slippery surface while I followed, breaking the ice. We broke all the ice in the bog and cut our hands. But they drove us on and on. . . . The Germans shot a boy with an explosive bullet. His intestines fell out and he moaned, but they wouldn't even let us look back at him.

Olga was sent to the Ozarich concentration camp where her baby died.

Hitler formulated his eastern policy of genocide in 1933 when he said: «The eastern territories will become vast testing grounds for the establishment of a new social order in Europe». Byelorussia, a land of swamps and forests, was the first to be used as a «testing ground» because it was not the most economically valuable land from the Nazi point of view. The republic was to be turned into a huge enclosure or «pen» where they would not only slaughter but «experiment» where they could develop and test methods of annihilating whole villages and districts.

Using their method of systematic annihilation, the Nazis would have gone from country to country, continent to continent after gaining «experience» in the eastern territories and perfecting suitable «methods» after training forces for the murder of millions of men, women and children in Europe, Asia, America. . . .

The efforts of the Soviet soldiers at the front were right from the outset backed up by the people in the rear.
On photo: The collective farmers send bread to the front.

WHAT? ● HOW? ● WHY?

The People Still Remember The War

The United States, our anti-hitlerite coalition ally, has lost 450,000 men in the Second World War. The Soviet Union has lost 20 million people.

The invader's hobnailed boots trampled our land.

Bombs ruined our towns and cities, and hunger ravaged them. Whole villages with their inhabitants were set on fire. A soldier at the front and a feeble old man in his desolate house were in fact active participants in the war.

For the citizen of the United States the war was in Europe, far away from the threshold of his home. Not a single bomb had fallen on the territory of the United States.

Maybe this approach of ours to the war as the greatest of calamities will answer the question we have raised? It may be so, for the war has left its sanguinary footprints almost in every Byelorussian home; we have seen the ugly face of the war. One citizen of four has perished in Byelorussia. We are recalling this tragic figure for those who think that the Soviet Union is allegedly using the topic of the past war for propaganda purposes.

We do not recall the past war only from the state rostrum. At table we drink a toast to those who have overpowered the fascist beast. The newly-weds make their first steps from the Wedding Palace to the Eternal Flame to lay a wreath to those who have sacrificed their lives for their happiness. School-children, red pathfinders, go on a walking trip to former partisans' camps to gather detailed information about the valour of people's avengers and preserve it for the succeeding generations.

The memory of the war is our legacy to the rising generation. And we are convinced that the youth should know the price paid for their happy life. However, it is not only the anguish of human losses, ordeal and torment that we are handing down to the rising generation. We are also handing down to them the courage of fighting, the understanding of the source of civic feats of valour. The war had put to the test the spirit of the Soviet people, its loyalty to the ideals of the revolution and its steadfast Marxist viewpoint. And our children are well familiar with this; they are learning to be worthy of their fathers. We call it a continuity of the traditions of the old and young generations. Therefore, nowhere in our country can one meet a teenager who would show disrespect for veterans, saying «It was their war; let them live and remember it, for we are interested in other things».

On the contrary, the motto of the young Soviet generation is 'Nobody is forgotten; nothing is forgotten'.

We mention the Great Patriotic War every time we think of the future. Our people cannot imagine the future of the Earth without a lasting peace and are doing their utmost to attain such a peace. Let us have a look at today and tomorrow in retrospect.

Should every fourth citizen be with us today, it is easy to imagine how much his knowledge, experience and hands would have accomplished in our peaceful construction. Should all the 186 villages burnt down in Byelorussia have risen from the ashes buried at Khatyn—they will never come to existence again and their names will go down in history—our country might be much richer today. If we hadn't had to start from the ashes, one can hardly imagine the path to progress we would have traversed.

The world shall never be plunged into a new war. How many houses will then remain desolate? Our road to the future passes through the past. And the past we do remember. This does not mean that we are living on vengeance and anguish. On the contrary, we are striving to make this anguish be our strength, the strength that revives our hopes of better and peaceful times.

To those saying that it is high time we stopped talking about the past, we would like to recall the words engraved on the Memory Wall at Khatyn:

«Remember, dear people,

We loved life and you; we were burnt in the fire alive. We are appealing to you—let our mourning and anguish turn into courage and strength that will enable you to perpetuate peace on Earth and protect Life against the fire of war».

On the Svisloch river near Minsk.

Photo by E. ELKSIN.

Подобной книги не знала мировая литература. Художественно-публицистическое исследование предательства, психологии человека, спасающего свою жизнь ценой сотен других, изодня в день убивающего женщин, стариков, детей... Факты писатель взял реальные. Все, о чем пишет Алесь Адамович, происходило в Белоруссии во время оккупации ее немецко-фашистскими захватчиками.

Фашизм, его теоретики разработали проекты уничтожения миллионов людей и призвали к «работе» убийц-исполнителей, карателей. Среди них были люди разных возрастов и социального положения, многие считали, что спасают свою жизнь во имя каких-то высоких целей, но действительность снижала всех, меченных невинной кровью жертв, до уровня отбросов, подонков.

Повесть «Каратели» писалась много лет. Автор был на ряде судебных процессов, наблюдал за людьми, которые давно забыли свое

кровавое прошлое, вырастили детей, внешне выглядят, как все. Работая над коллективной книгой «Я из огненной деревни...», слушая рассказы людей, которых убивали, но которым по счастливой случайности удалось выжить, Алесь Адамович вместе с ними задавался вопросом «Как могли люди делать такое и кто они, если способны были на это?»

И вся его новая книга — поиск ответа на этот страшный вопрос. Страшный, ибо только в Белоруссии за ним стоит каждый четвертый (есть местности — каждый третий) убитый житель, более девяти тысяч сожженных деревень, из них шестьсот — вместе с людьми...

В числе этих деревень была и всемирно известная теперь Хатынь, ставшая символом фашистского изуверства наравне с Орадуром во Франции, Лидице в Чехословакии. И Борки на Могилевщине, где в семи поселках до 15 июня 1942 года жило 1 830 человек. Именно сюда в этот летний день явился «спецбаталь-

он» Оскара Дирлевангера, сформированный из представителей разных национальностей — немцев, французов, русских, украинцев. Заработала беспощадная машина уничтожения... Читаешь об этом, и жутко становится от той обыденности, с которой каратели методично, порой гордясь своей профессиональной и четкой работой, убивали даже грудных младенцев. Совесть, сострадание, сочувствие, как и другие человеческие черты, вытеснились в этих людях одной животной страстью — выжить. Только собственное физическое существование имело для них смысл, все остальное в мире обесценилось, исчезло.

Алесь Адамович писал свою суровую книгу не только для того, чтобы помочь читателю разобраться в прошлом. Фашизм не умер в мае 1945 года. Он и сегодня распускается махровым цветом во многих странах Запада. Предупредить людей об опасности, дать им четкие ориентиры для анализа кто есть кто, воззвать к человеколюбию стремился автор.

15 июня 1942 года каратели штурмбанфюрера СС Оскара Пауля Дирлевангера убили и сожгли жителей белорусской деревни Борки Кировского района Могилевской области. Кроме этой деревни, спецбатальон Дирлевангера (один из многих, действовавших на территории Белоруссии) уничтожил еще около двухсот деревень — более ста двадцати тысяч человек. В числе этих деревень и Хатынь.

И. В. ПОКРОВСКИЙ [советский обвинитель на Нюрнбергском процессе]: Известно ли вам что-либо о существовании особой бригады, которая была сформирована из контрабандистов, воров и выпущенных на свободу преступников?

БАХ-ЗЕЛЕВСКИЙ [бывший начальник штаба всех боевых подразделений по борьбе с партизанами при рейхсфюрере СС]: В конце 1941 — начале 1942 годов для борьбы с партизанами в тыловой группе «Центр» был выделен батальон под командованием Дирлевангера. Эта бригада Дирлевангера состояла в основном из преступников, которые имели судимости, официально из так называемых воров, но при этом они были настоящими уголовными преступниками, которых осудили за воровство со взломом, убийства и так далее.

И. В. ПОКРОВСКИЙ: Чем вы объясните, что немецкие командование тыла с такой готовностью увеличивало количество своих частей за счет преступников?

БАХ-ЗЕЛЕВСКИЙ: По моему мнению, здесь имеется открытая связь с речью Генриха Гимmlера в Вевельсбурге в начале 1941 года, перед русской кампанией, где он говорил о том, что целью русской кампании является: расстреливать каждого десятого из славянского населения, чтобы сократить их количество на 30 миллионов. Для опыта и были созданы такие низкопробные части, которые фактически были предназначены для реализации этого замысла.

Особая команда, «штурмбригада», доктора Оскара Дирлевангера состояла из трех немецких рот [кроме немцев — австрийские, словацкие, латышские, мадьярские фашисты, французы из вишистского 638 полка], из «роты Барчке» [Август Барчке — фольксдойч, начальник кличевской районной полиции] и «роты Мельниченко» [Иван Мельниченко — бандеровец] — католики, лютеране, православные, атеисты, магометане...

Деревня Борки состояла из семи поселков — более 1 800 жителей...

Из показаний бывшего карателя-дирлевангеровца Грабовского Феодосия Филипповича, уроженца деревни Грабовка Винницкой области:

«На эту операцию мы выезжали из Чичевич на автомашинах и мотоциклах. Помню, уже не весна, уже картошка цвела... Перед выездом Барчик сказал, что поедем в деревню Борки на помощь немцам, так как их в районе этой деревни обстреливали партизаны. Примерно в

Борки-сестра Хатыни

ОТРЫВКИ ИЗ КНИГИ АЛЕСЯ АДАМОВИЧА «КАРАТЕЛИ»

трех километрах от деревни Борки на шоссе на дороге Могилев — Бобруйск автомашины и мотоциклы остановились. По команде Барчика взвод Солдатенки Анатолия и Добрынина Дмитрия, а также часть немцев и украинцев разгрузились. Тот же Барчик сказал, что эти взвода совместно с группой немцев и украинцев должны оцепить центральную деревню и прилегающие к ней поселки с восточной и северной стороны. Остальные наши взвода, а также силы немцев и часть роты Мельниченко поехали дальше по шоссе на дороге...

ПОСЕЛОК ПЕРВЫЙ

Тупига Иван Евдокимович, год и место рождения — 1920, деревня Евцево-Николаевка Днепропетровской области. С 1933 года проживал в Белоруссии. Образование — 7 классов. Специальность — механик, слесарь. Рост — 180 см, глаза карие, волосы — темные, нос — острый, губы — толстые.

Особые приметы: повреждена шея, отчего голову обычно держит с наклоном к левому плечу.

Ну, сачки, ну, работнички! Учат вас, да никак не научат. Шефа, штурмбанфюрера Доливанна на вас, чтобы душа вон! Покуривают, скалятся, аж тут из-за сарая слышно. А я тут возле пустой хаты, как хрен на вяселли. Зато в деревне немцы и бандеровцы — те свое дело знают! Из погребов сольце удят, шмутки бомбят. Бегают по дворам, как подсмаленные...

Тупига пошарил в отвисших, как пустое вымя, карманах желтой мадьярской шинели. Полы шинели у него подняты, засунуты за ремень. По-июньски жарко, но шинели он не снимает. Оттого что голова все время принаклонена к плечу, а жилистая шея изогнута, такое впечатление, что человек постоянно прислушивается: левым ухом к земле, правым — к небу.

Пошарил в накладных карманах зеленого френча с белями, крест-накрест, игрушечными винтовками и гранатами на черных эсэсовских петлицах. Вспомнил, догадался и обрадованно ляпнул по ноге: о, есть! Добыл из брючного кармана кусок галетины, осторожно забрал ее, как лошадь, большими губами и принялся сосать. Наклонился и поднял на руки раскоряку-пулемет, который до этого скучал у его ног. Сказал, хрустя ртом: «Иди, ладно». И снова пожаловался: «А нам стой тут, как хрен на вяселли». Наклонил голову и сунул, как в хомут, под замасленный, грязно-зеле-

ный ремень, и раскоряка-пулемет уютно пристроился у него поперек груди. Тупига поправил тяжелое железо, чтобы обим было удобно.

Где эта паскуда, этот Доброскок? Дал бог второго номера! Диски бросил в песок, шинель бросил. Тоже за сарай спрятался: можно подумать, без него там не обойдутся. Ха, идет, ну, ну, иди, я тебе сейчас выдам, скажу пару тепленьких! Шагает коротконогий, как пишет, — колхозничек, сачок паршивый. Недоморок воночий, загнали ноги в задницу, а вытащить забыли. Но и этот туда же: хлебом его не корми — пусти в курятник, теток погугать-пощупать, когда они ни живы ни мертвы от страха. На пару с Кацо промышляют. Всегда с оцарапанными носами, рожами — тхоры воночье. Нет, на месте Доливанна научил бы я вас работать. Ползет, еле ноги представляет. А я для вас — караул пустую хату. Там одна баба и осталась. Ну точно, одна во всех окнах! Бегают от окна к окну, летает по хате, ждет не дождется. Идет, идет твой милоч, не бойся, что забыли. Хоть через полчаса, но вспомнили, идет и по тебя. Дурной все-таки народ эти бабы! И правда, как курятник. Их бить, убивать гонят, тащат, а они хлеб, миски, платки волокут — чуть не подушки. Верят, что их увозить будут. Как же, в Германию, ждуть вас там — не дождутся! Вон сколько фуфаяк и кусков хлеба, тряпья всякого по полю валяется, по картошке. А выбрать, взять нечего. Один платок только поднял, в цветах весь — подарок стержево моголевской, пусть покрасуется. Да еще спички отнял. Зажала в руке и несет. Куда ты несешь, спросить бы тебя? Наверно, как утром взяли ее от пещки, так и не разжала руки. «Дай прикурить, тетка!» — а она не понимает. Умрешь от всех вас! Но откуда у них спички? Немцы же не привозят. Во, борисовская фабрика. Распотрошили магазин в сорок первом. А может, и правда из Москвы им все присылают. Говорят же, что в деревне этой бандит на бандите. Был я, был в вашем Борисове! Спасибо, побывал везде. Только дома сто лет не был. Да и где он, тот дом?

— Ну что идешь, как спишь? Диски твои где? Что «ладно», было бы ладно, я б тебе не говорил. Как врежут зараз из того леска бандиты, сразу забегаете. Вот тогда и правда жарко станет.

— Да ладно тебе, Янка.

— Евдокимович...

— Дай лучше закурить, Ев-

докимович. Слюна, как резина. Курнуть дай.

— А штаны не тяжелые?

— Две ямы загрузили. С верхом.

— А эту что, на развод оставили? Или вы с Кацо для себя припрятали? Доливан вам протрет глаза, если не видите. Может, и еще десять их там — под печкой, под полом. Что, Тупига за вас будет выволакивать? Не рассчитывайте!

— Загорится дом — сами выползут. Нам что, больше чем кому надо? Верно я, Иван Евдокимович? Дай курнуть.

Доброскок, низкорослый, с красным, как у новорожденного, сморщенным личиком, все переступает короткими ногами в тяжелых сапогах, все сплевывает сухим ртом. За каждым словом сухой плевоч. Глаза воспаленные, страдающие. И хитрые. Он боязливо поглядывает на окно, где белеет лицо женщины, и с застенчивой какой-то мыслью приплясывает возле нависающего Тупига, а тот смотрит на него с насмешливым наклоном головы, как курица на ползущего червяка. Вот-вот клонет. А Доброскок тянет, тянет — слова, время...

— В эти самые Борки хлопцы наши до войны прибежали, бежали, говорю. Во куда, знацца, к девкам они бежали!

— А тебя не брали, сморчка?

— Все говорили: Борки, пойдём в Борки...

— Не брали бздуна!

— Мне и своих хватало. Знацца, это сюда бежали. И там дым, и там.

— Кому тут приходилось бегать, так это голове колхоза. Собери вас попопробуй, сачков! Таких вот работничков. Ну, что топчешься? Забирай ее и кто еще есть и веди. Пока ты баб шупаешь, бандеровцы все сундуки да погребца обшарили.

Тупига вдруг начал судорожно хвататься за бока, за живот, за грудь — все карманы обстучал. И замер сладко, как кролик, добравшийся до крольчихи: кажется, писнет умирающе и глаза закатыт. С отрешенным, вовнутрь повернутым взглядом, Тупига застыл, как бы прислушиваясь. Голову совсем на плечо свалил. Кадык, как поршень, протолкнул слюну, и раз, и второй. Есть! Нашел! (Кажется, что кто-то все время подкладывает в карманы ему сладкие сюрпризы). Достал смятую пачку сигарет, заглянул в нее. «Одна!» — сказал обрадованно и выхватил сигарету желтыми зубами. Пачку, однако,

не выбросил, а сунул в карман.

И пошел огородами к деревне, где все бегают со двора во двор солдаты в черном и голубом. Оглянулся и сердито показал своему второму номеру на сумку с пулеметными дисками. И на окно, испуганно белеющее. Доброскок тронул, как бы проверил, при нем ли, немецкую пилотку с «адамовой головой» — костями и черепом, поправил на плече слишком длинную для него французскую винтовку, даже одернул черный мундир и пошел к дому. В окне все белеет ужасом и ожиданием женское лицо. Громко, как бы знак подавая, ударил каблучками по грязному крыльцу.

Идут за мной! Это по нашу душу, детки, идет. Погонит туда, за сарай. За тот страшный угол, куда все ушли. Наша очередь, наша, детки мои! Так кричали, так плакали, а теперь тихо. Нас ждуть за тем страшным углом. Смертонька наша идет. Сынок мой необцелованный! Или доченька? Вы даже не заплакали ни разу. Не услышала, не увидела и не знаю, кто ты — сынок, дочурка? Не надо, не стучи ножками по сердцу — я здесь, я с вами, а он еще, может, и пожалует нас. Он все отталкивал, отпихивал меня в угол, к стенке, загораживал от других немцев, когда нас была полная хата, — тащили, хватали за руки, за одежду, били, кричали, и стоял такой вой. Он глянул, узнал, я видела, что узнал, и все спиной меня отпихивал. Не пугайтесь, не полохайтесь, сынок, доченька. И что ж нам одним делать тут, когда никого нет, никого-никого на свете? Вы и не услышите. Больно будет мне, страшно мне — как хорошо, что вас еще нет. И вы их не увидите...

— Так это ты, знацца? Ну так добрый день, племянница! Ты это, знацца, а я увидел и думаю. Узнал сразу, хотя ты во какая! Что ж твой мужик, учитель твой, с брюхом тебя да по такому времени оставил? В армии? Или тоже в банде? Ну, чего ты все в окно да в окно? Обязательно чтобы видела тебя! Не забудут, не бойся. И что мне теперь с тобой делать? Кого я вместо тебя поведу? Есть тут кто еще, зашился, может? Под печкой, может? Эй, ты там, вылазь, гранату сейчас кину, по-доброму говорю! Ну вот видишь, нету никого. А меня послали, думают, что еще остались. А тут одна ты. Ну, что глядишь? Не признала? Габруся сынов помнишь? Доброскоки мы. Не помнишь, малая была, когда приезжала к нам из города с мамашей. А теперь чего прибежала из города сюда? К бандитам! Сидели бы, где сидели, или у вас там жевать нечего? У нас дома карточка висит — твоя и твоего учителя, мужика твоего. Он где? Да ты не бойся, свой я, Габрусевых помнишь? Еще мой брат Федор был. Пропал, как пошел в военкомат, так и не вернулся. Даже и не звали в тот военкомат, сам побегал... (Продолжение следует)

ПЕРАМАГЛІ ТАМУ, ШТО СТАЯЛІ ЗА ЖЫЦЦЁ

НАСТАЎНІК З ВОГНЕННАЙ ВЁСКИ

Восенню шэсцьдзсят дзе-вятага года, напярэдадні со-тай гадавіны з дня нараджэн-ня У. І. Леніна, была аргані-завана паездка па ленінскіх месцах. Больш трохсот настаўнікаў, аграномаў і інжы-нераў з Гомельскай вобласці накіраваліся па маршруту Гомель — Казань — Улья-наўск — Масква — Ленін-град — Гомель.

Тут, у паездцы, я блізка пазнаёміўся з Іванам Емяль-яненкам, жыхаром вёскі Пер-шамайск — настаўнікам з вогненнай вёскі. Раней мы сустрэкаліся з ім толькі на раённых настаўніцкіх нара-дах, на секцыях настаўнікаў беларускай мовы і літарату-ры.

Вышэй сярэдняга росту, блявыя воласам, нетаропкі ў рухах і паважны ў размове, ён гадзінамі ўзіраўся ўдала-чынь, думаў свае патаемныя думы, толькі хвілінамі на яго твары бліскала нейкая ўтуль-ная, дамашняя ўсмішка, якая гаварыла аб добразычлівасці характару.

Магчыма, Іван Фёдаравіч параўноўваў бязмежныя пра-сторы Расіі з даляглымамі вакол свайго Першамайска — асушаныя тарфянікі, хмызы, дрымотныя бары. Размовы завязваліся не адразу. Іван Фёдаравіч здалёку, спакваля ўжываўся ў гутарку, як любіць палішук, што звекаваў сярод балот, паводзіў сябе асярочна, але пасля таго, як тэма захапіла яго, цяж-ка было вырвацца з яе. Іван Фёдаравіч нейкімі патаемны-мі магнітамі трымаў мяне ва ўладзе, лёгка пераходзіў ад агульнавядомага да нейкіх тонкасцей, якія, на яго дум-ку, павінны быць вядомы толькі мне, бо я вучуся ў Беларускам дзяржаўным уні-версітэце і сам крыху пішу.

— Вас вучыў ва ўніверсі-тэце Іван Якаўлевіч Наву-менка? Ён жа з нашых месц, з Васілевіч. На два гады ма-ладзейшы за мяне. Я па не-калькі разоў перачытаў яго аповесці. І ведаеце: пазнаю Васілевічы на кожным кро-ку. Нават урочышчы вакол Васілевіч нясуць у яго кні-гах толькі для нашых абша-раў уласцівыя пахі і фарбы. Я, помніцца, сказаў, што ў любога пісьменніка рэаліі дзяцінства, юнацтва жывуць у кнігах неадступна дзсяткі год. Пасля ўспомніў лекцыі Навуменкі, яго расказ аб па-ездцы на пінскае Палесце, у тых вёсках, дзе настаўнічаў малады Якуб Колас. Іван Якаўлевіч пісаў кандыдац-скую дысертацыю па Кола-су. І трэба было ўжыцца ў матэрыял.

Унукі і праўнукі вучняў Коласа даўно пазаканчвалі інстытуты, працуюць ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі. Але, расказаў Іван Навумен-ка, васьмідзсятгадовы дзя-ды, якія пасля заканчэння чатырохкласнай школы ў царскі час нікуды не пайшлі далей вучыцца, з горадасцю паўтаралі яму часта: «Мяне вучыў сам Колас!» Пасля га-ворка перакінулася на кнігу А. Адамовіча, Я. Брыля і У. Калесніка «Я з вогненнай вёскі...», бо Першамайск — адна з беларускіх вёсак, знішчаных агнём фашысцкіх карнікаў. У самым цэнтры Першамайска стаіць помнік 1118 ахвярам, якія загінулі ў агні 14 мая 1943 года.

Нетаропка ўспамінае сваё жыццё Іван Фёдаравіч: — Я жыву недалёка ад помніка, але ў маім сэрцы ён узведзены яшчэ ў той жудасны майскі дзень. У по-льмі сканалі бацька і маці, дзве сястры, у адной было

маленькае дзіця. Наогул вай-на правяла па майму жыццю такую крываваю разору, што я ніяк з яе не магу вылезці. Успаміны заганыюць у гэтую разору. У трыццаць сёмым годзе я закончыў сямігадку ў Першамайску. Было нас у класе дваццаць, з іх — ча-тырнаццаць хлопчыкаў. За-сталася ж пасля толькі трое: Кандраценка Дзмітрый Ляво-навіч жыве зараз у Карава-цічах, Брэль Міхаіл Рыгора-віч жыве ў Цішкаўцы і я. Вось што такое вайна! Касі-ла страшнаю касой...

У сорок другім годзе праз Першамайск праходзіла партызанскае злучэнне вядомага героя вайны С. Каўпака. Емяльяненку было ўжо дзе-вятнаццаць гадоў, ён вельмі хацеў у партызаны, але як толькі даведаліся камандзі-ры, што ў яго хворыя ногі, то і гаварыць не сталі. «Мы ўвесь час у рэйдзе, а гэта не грыбы сабраць, лячыся, хлопец...» Толькі ў лістапа-дзе сорок трэцяга ўдалося праўдамі і няпраўдамі, сх-ваўшы сваю хваробу, усту-піць у Чырвоную Армію і ад-ваяваць да перамогі.

Іван Фёдаравіч і цяпер ходзіць так, быццам спачатку намацавае зямлю, а пасля ўжо ставіць нагу.

Мы пераходзім да нашых настаўніцкіх спраў. Я пацка-віўся, чаму Іван Фёдаравіч абраў прафесію педагога.

— Ведаеце, хвароба ног абмяжоўвала мой выбар. Але тут і другая прычына: ве-даў я, што нікуды не паеду з роднай вёскай, а буду ўсе жыццё расказваць юным пер-шамайцам пра тую жудасную вайну, пра агонь над нашай вёскай. Патрэбна падтрымлі-ваць у маладых душах няна-вісць да тых вырадкаў, што палілі Першамайск і тысячы іншых вёсак. Настаўніку гэта сама зручна. Як успомню, колькі цудоўных людзей зга-рэла, колькіх яны не нарадзі-лі, то жах бяро!

Емяльяненка ў сорок дзе-вятым годзе закончыў Ма-зырскае педвучылішча, а ў пяцьдзсят шостым — за-вочна Гомельскі педінсты-тут. Жонка, Валянціна Фёда-раўна, таксама настаўніца. Працаваў Іван Фёдаравіч у Глінаслабодскай школе, а пасля — у родным Перша-майску. Пакаштаваў і дырэ-ктарскага хлеба, гадоў пяць узначальваў школу і менаві-та ў той перыяд, калі ўзводзілі новы будынак яе. Прыйшлося дзяваць і нача-ваць на будоўлі, хаця толькі цяпер зразумеў без ценю нейкага самахвальства, што і гэты будынак, разам з вучня-мі, накідае нейкую памяць на зямлі аб ім.

Калі размова ідзе пра вуч-няў, былых і цяперашніх вы-хаванцаў Івана Фёдаравіча, ён маладзе і ўспамінае ко-жнага. Па ўсёй Беларусі жы-вуць і працуюць яны. Хто дырэктарам, хто старшынёй калгаса, а большасць тут, у Першамайску, і наваколлі: настаўнікі, механізатары, да-яркі, палыводы. Іван Фёда-равіч успамінае, як доўга прый-шлося важдца з тым ці ін-шым вучнем, а вась стаў ча-лавекам, прыедзе ў Перша-майск, заскочыць да яго — і святлее ў хаце.

— Быў такі вучань у мя-не — Лешчанка Мікола. Здаецца, усё пераспрабаваў, усё кнігі па педагогіцы пера-фартаў нанова. Іншыя на-стаўнікі і рукі апусцілі, а мя-не нейкі сорах бяро: не паві-нен з нашай такой вёскі вый-сці аднабокі чалавек? Крукам гядзеў над ім, не адускаў на адлегласць бачання, як

кажуць, і зерне ўпала не на камень, стаў Мікола геофізі-кам, разведвае бедарускую нафту, працуе бездакорна.

З вялікай цеплынёй гаво-рыць Іван Фёдаравіч пра ся-сцёр Людмілу і Святлану Голуб, якія сталі настаўніца-мі. А яшчэ ганарыцца тым, што і яго дачка пайшла ў настаўніцы і працуе тут жа, у Рэчыцкім раёне. Ніна пра-даўжае традыцыі сямі Емяльяненкаў.

Іван Фёдаравіч разважае: — Ніна цягнулася да на-стаўніцкага стала яшчэ з дзя-цінства. Ды і Людміла наша звязана з педагогікай: пра-цуе ў Рэчыцы ў дзіцячым садзе. Ігар закончыў Рэчыц-кі ветэрынарны тэхнікум, вернецца з арміі — будзе рабіць у калгасе. Люблю, ка-лі дзеці працуюць на зямлі. А маім меншым, блізнітам Сяргею і Мішу, пра горад і не ўспамінай — раззлуеш. Скончылі восем класаў, кру-цяцца толькі ля трактароў і аўтамабіляў. Думаю, што ў дзевяты клас не пойдучь у Каравацічы, падабралі ўжо сабе вучылішча механізацыі. Няволіць на другія прафесіі іх не стану. Раз ляжыць ду-ша к машынам — хай і гор-нуцца да іх.

Сям'я, дзе пяць дзяцей, не такая частая з'ява ў наш век. Я гавару аб тым Емяльяне-ку і адначасова расказваю пра аднаго дырэктара з Рэ-чыцкага раёна, агульнага на-шага знаёмца. Дык у таго дзевяць дзяцей, і ён аднаго дзіця Івана Фёдаравіча. Той мне га-варыў, што ў цяжкія дні біт-вы пад Масквой у сорок пер-шым годзе даў сабе клятву выжыць і прадоўжыць свой род дванаццаціцю дзецьмі. «Калі фашысты так хацелі знішчыць нас, то мы павінны знішчыць іх і ўсталяваць жыццё па законах розуму, і прадаўжаць свой род».

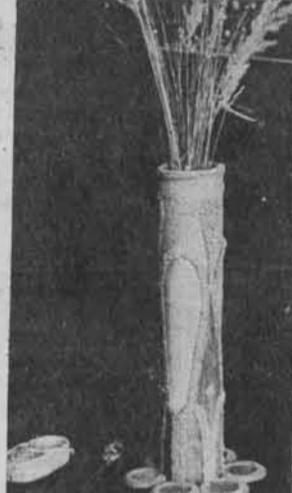
Іван Фёдаравіч згаджаец-ца. — Я таксама такой думкі. Фашызм і жыццё несумяш-чальныя. Мы перамаглі таму, што стаялі за жыццё. Хату сваю сам рубіў, лес вывозіў на карове, галадаў, а думаў аб дзедках, бо яны панясуць далей нашы мары і спадзя-ванні.

Я ўспамінаю дагледжаны вялікі дом Івана Фёдаравіча, ужо разрослы сад, будыны панадворку, лазню і думаю, што ў гэтым чалавеку цесна зліліся душа настаўніка і ду-ша селяніна, нельга разаб-рацца, дзе ён ад кнігі, а дзе ад палетка, апаленага вай-ной. Хаця разарваць гэтае адзіства, мусіць, ніяк нель-га, недарма калісьці Хасэ Марці сказаў, што «рэвалю-цыя бясплодная, калі яна не замацавана плугам у полі і пяром у школе».

У час той далёкай ужо паездкі мы стаялі з Іванам Фёдаравічам на помніку Му-су Джалілю ў Казані, схіля-лі галовы ў Маўзалеі У. І. Леніна ў Маскве, са смуткам хадзілі па Піскароўскіх мо-гілках у Ленінградзе. Іван Фёдаравіч быў адкрыты і просты ў сваёй чалавечай журбе.

А больш за ўсё запомніўся мне ён у былой Сімбірскай гімназіі. Іван Фёдаравіч ста-ў ля чорнай парты, за якой сядзеў калісьці гімназіст Уладзімір Ульянаў, і, відаць, успамінаў свой Першамайск, парты сваіх вучняў, якім даў дарогу ў жыццё, так цу-доўна азначанае вялікім бы-лым гімназістам.

Уладзімір ВЕРАМЕЙЧЫК, пісьменнік.

— Зрабіць гэтыя фігуркі нескладана. Вось глядзіце... І жывыя рукі Вікторыі Мікітаўны бяруць пучок ільняных суро-вых нітак, завязваюць вузел, разгладжваюць.

— ...Ну вось і галоўка дзяўчыны. Зараз мы яе перавяжам, атры-маецца сукенка.

У працах Вікторыі Чырвонцавай з Маладзечна, акрамя майстэр-ства, адчуваецца мастацкі густ, фантазія, талент.

Любуюся яе «Валачобнікамі». Яны толькі па колеру, матэрыялу аднолькавыя, а ў кожнага свой характар, свае адметныя рысы, уласны жыццёвы вопыт. А вось «Збянтэжаны Саўка». Сапраўды, і смех і грэх. Вікторыя Мікітаўна часта карыстаецца фальклор-нымі матывамі.

Убачыў у яе кватэры незвычайную вазу для кветак і бранзалет для ручнога гадзінніка з льяных нітак. І нават, калі мы пілі чай, то карысталіся падшклянкамі, зробленымі з лёну.

Першым штуршком да творчасці былі лялькі, якія для маленькай Вікторыі рабіла з ануцак бабуля. А калі гадавала сваіх дачок, паспрабавала ўзнавіць ім цуд свайго маленства. Толькі матэрыял для работы ўзяла крыху іншы — лён.

Цяпер Вікторыі Чырвонцавай прысвоена званне народнага май-стра. Сёлета яе «Купалле» з сямі дзвячых фігур экспанавалася ў Маскве на Усесаюзнай выстаўцы. Майстрыха з Маладзечна — неаднаразова ўдзельніца таксама абласных і рэспубліканскіх выставак.

Гледзячы на маці, навучыліся рабіць розныя фігуркі і яе дочки, сталі добрымі памочніцамі.

Іван КУРМАНОВІЧ.

НА ЗДЫМКАХ: Вікторыя ЧЫРВОНЦАВА з дачкой НАТАШАЙ; рэчы і фігуркі з лёну, зробленыя імі.

Фота аўтара.

ПРЫСВЕЧАНА ВЕРЫ ХАРУЖАЙ

Герою Савецкага Саюза Веры Харужай, нашай выдатнай зям-лячцы, прысвяціў дакументальную аповесць «Нарвіце пралесак» Б. Качельнікаў. Твор гэты, які пабачыў свет у выдавецтве «Мо-лодая гвардыя», — праўдзівы расказ пра слаўную дачку белару-скага народа. Пасляслоўе да кнігі напісаў былы сакратар ЦК КПБ П. Панамарэнка.

«ГЕРАІЧНАЕ Ў МАСТАЦТВЕ»

Так называецца новая манаграфія вядомага мастацтвазнаўцы Георгія Кучарэнкі, якая выйшла ў выдавецтве «Изобразительное искусство». Аўтар аналізуе ідэя-маральныя вытокі, характар і асаблівасці ўвасаблення гераічнай тэмы ў выяўленчым маста-цтве пасляваеннага перыяду.

Сярод тых, пра каго расказваецца ў кнізе, беларускія жыва-пісцы Міхась Савіцкі і Гаўрыла Вапчанка.

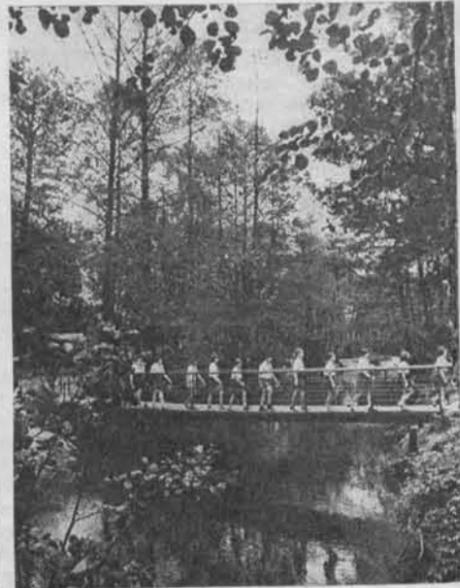
СЛОВА—ЗБРОЯ

Неўзабаве споўніцца сорок гадоў з дня выхаду ў свет саты-рычнага выдання «Раздавім фашысцкую гадзіну». Пазней гэта выданне стала часопісам «Вожык», і ён (таксама неўзабаве) выйдзе з лічбай «1000» на вокладцы. Гэтым падзеям часопіс «Крокодзіл» прысвяціў у № 13 артыкул свайго спецкарэспандэн-та І. Левіна. Ён расказвае чытачам аб тым, як зброя ідэалагіч-най барацьбы станаўлілася на старонках «Раздавім фашысцкую гадзіну» слова Я. Купалы, Я. Коласа, К. Крапівы, М. Лынькова, М. Танка, П. Панчанкі, А. Астрэйкі.

«КАРЧАГІНЦЫ»—У ЗОРНЫМ

Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Гомельшчыны, народны агітэатр «Карчагіны» маладзёжнага клуба «Стальныя магістралі» Беларускага інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту пабы-ваў у многіх кутках нашай Радзімы. Яго маршрут пралёг праз гарады Беларусі, Прыбалтыкі, Украіны. У складзе агітпоезда ЦК ВЛКСМ «Карчагіны» выязджалі па маршруце Цюмень — Сургут, у Нечарназёмную зону Расійскай Федэрацыі.

А нядаўна «Карчагіны» вярнуліся з Зорнага гарадка, дзе прабылі пяць дзён і выступілі з канцэртамі, прысвечаным Дню Перамогі. На канцэрце прысутнічалі касманаўты, члены іх сям'яў.

Затрублі горны, зазвінелі дзіцячыя галасы ў сасновых барах і гаях — ідзе вясялае піянерскае лета. Лепшыя зоны адпачынку на берагах Дняпра і Сожа аддадзены піянерам Го-

мельшчыны. Дзеці рабочых Гомельскага хімічнага завода — гаспадары піянерскага лагера «Юны хімік». Тут дарослыя зрабілі ўсё, каб было прыемна і цікава адпачываць: абсталяваны пля-

цоўкі для гульні і жылыя домікі, добраўпарадкавана тэрыторыя. Адпачываючых чакаюць паходы і песні ля кастра, вясялыя конкурсы, спартыўныя спабор-

НА ЗДЫМКАХ: настрой выдатны! У піянерскім лагера «Юны хімік»; на рэчцы Цярусце.

Фота І. ЮДАША.

У ВАШУ КАЛЕКЦЫЮ

**ПЕРАМОГА
ПАЧЫНАЛАСЯ
АДСЮЛЬ**

Брэсцкая крэпасць. Холмскія вароты, Усходні форт, Кобрынскае ўмацаванне, Цэнтральная цытадэль... Тут савецкія воіны прынялі на сябе першы ўдар гітлераўскіх полчышч, якія вераломна напалі на нашу краіну. Большасць герояў Брэста загінулі смерцю храбрых, заклаўшы сваёй мужнасцю і стойкасцю першы камень у падмурак будучай Перамогі.

Бясконцы людскі паток у легендарную крэпасць, якая стала мемарыялам-помнікам. Тут, на беразе Заходняга Буга, пачыналі прадстаўнікі больш 100 краін усіх кантынентаў свету. Многія з іх павезлі з сабой сувеніры — паштоўкі і канверты, прысвечаныя Брэсту і крэпасці, пагашаныя спецыяльным паштовым штэмпелем з малюнкам медала «Залатая Зорка», лаўровай галінкі і надпісам «Брэсцкая крэпасць-герой». Гэты штэмпель быў зацверджаны Міністэрствам сувязі СССР да 20-годдзя Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

У савецкай філатэліі ёсць нямала паштовых дакументаў, прысвечаных цытадэлі над Бугам. У жніўні 1961 года была выдадзена паштовая марка, на якой быў рэпрадуцыраваны фрагмент вядомага палатна мастака П. Крываносава «Абарона Брэсцкай крэпасці ў 1941 годзе». Другая марка выйшла ў год дваццацігоддзя Перамогі над фашызмам. На ёй адлюстраваны бой ля сцен цытадэлі, помнік загінуўшым і медаль «Залатая Зорка», якім Радзіма

ўзнагародзіла крэпасць за масавы героізм і мужнасць яе абаронцаў.

Удзячны народ паставіў ім помнік над Бугам у першыя пасляваенныя гады. Манумент салдата, які застыў у вечнай варце, паказаны на некалькіх мастацкіх канвертах. Да 20-годдзя абароны крэпасці быў выпушчаны канверт з адлюстраваннем Холмскіх варот з чырвоным сцягам, пад ім — абломак сцяны са словамі: «Тут стаялі насмерць абаронцы Брэсцкай крэпасці». Усесаюзны злёт удзельнікаў паходу па месцах баявой і працоўнай славы савецкага народа ў 1965 годзе закончыўся ўрачыстасцю на свяшчэннай зямлі Брэста. У па-

мяць аб гэтым злёце выдадзены канверт і памятны штэмпель.

У 1971 годзе на тэрыторыі крэпасці адкрыты мемарыяльны комплекс, які будаваўся на сродкі, сабраныя працоўнымі ўсёй краіны. Яго штогод наведваюць да паўмільёна людзей, каб пакланіцца светлай памяці тых, хто сваім жыццём абараніў нашу сямню. Міністэрства сувязі СССР некалькі разоў выпускала канверты і паштоўкі з адлюстраваннем галоўнага ўваходу ў мемарыял, яго помнікаў і скульптур, іх фрагментаў.

Адзначаючы 40-годдзе абароны цытадэлі над Бугам, якая працягвалася больш месяца, Міністэрства сувязі нашай краіны выпусціла канверт з юбілейным надпісам.

Праводзілася некалькі спецыяльных гашэнняў карэспандэнцый штэмпелямі з арыгінальным малюнкам — 20-я і 25-я гадавіны абароны, 30-годдзе вызвалення Беларускай ССР ад фашысцкіх захопнікаў, 30-годдзе Перамогі. На гэтых штэмпелях паказаны фрагменты манументаў і будынкаў крэпасці.

З Брэсцкай крэпасцю звязана імя вучонага-фартыфікатара Героя Савецкага Саюза генерал-лейтэнанта Д. Карбышава. Яшчэ ў 1911—1913 гадах інжынер-капітан Карбышаў праходзіў тут ваенную службу, кіраваў працамі па ўмацаванні сёмага форта. Легендарнаму генералу, закатаванаму фашыстамі ў 1945 годзе ў канцлагеры Маўтхаўзен, прысвечана паштовая марка, канверты з яго партрэтамі, апошні з якіх выпушчаны ў 1980 годзе да 100-годдзя з дня нараджэння вучонага. На малюнку партрэт Д. Карбышава дадзены на фоне Холмскіх варот крэпасці над Бугам.

Асобныя мастацкія канверты прысвечаны пагранічнікам. Сярод іх быў Герой Савецкага Саюза А. Лапацін, начальнік заставы № 13, якая 22 чэрвеня 1941 года першай прыняла на сябе ўдар фашыстаў (сёння застава носіць яго імя), Герой Савецкага Саюза А. Кіжаватаў, начальнік 9-й заставы. Імя мардвіна Андрэя Кіжаватава, які загінуў на беларускай зямлі, носіць сёння вёска Селікса на Пензеншчыне, піянерскія дружны ў Расіі і Беларусі. Воды блакітнага Дуная баразняць цеплаходы, прыпісаныя да Савецкага Дунайскага парадства, — «Андрэй Кіжаватаў» і «Нюра Кіжаватава». (Фашысты расстралялі малалетнюю дачку камандзіра-пагранічніка).

Філатэлістычны матэрыял аб Брэсцкай крэпасці багаты і разнастайны. Ён расказвае аб мужнасці і героізме абаронцаў цытадэлі, аб першых кроках нашага народа да Вялікай Перамогі.

Леў КОЛАСАЎ.

ТРАПІЛА РЫСЬ У КАДУШКУ

Без усякіх пастак жыхарка вёскі Пагосцішча Лёзненскага раёна М. Чэбава злавіла рысь.

Каб пакарміць курэй, Марыя Іванаўна адкрыла рацінай дзверы хлява, ды і застыла ад страху на парозе: перад ёй сядзела вялікая кошка з кутасікамі на вушах, якая на секунду зажмурыла вочы ад яркага святла. Вось гэтае імгненне і выратавала гаспадыню. Схапіла пустую кадушку і накрыла ёю няпрошаную госцю. А каб пастка была больш надзейнай, села зверху і пачала клікаць суседак.

Для злоўленай драпежніцы зрабілі вальер, а неўзабаве яе перадалі ў Ленінградскі запарк.

— Выпадак гэты даволі рэдкі, — гаворыць загадчык групы Інстытута заалогіі АН БССР П. Козла. — Бо рысь — каварны і хітры звер, здольны напасці не толькі на хатнюю жывёлу, але і на чалавека. У даным выпадку, відаць, гэта было рысьня, якое адстала ад маці. Знайшоўшы прытулак, паблізу якога і аб ежы клапаціцца не трэба, яно страціла пільнасць і трапіла ў пастку.

У Беларусі рысь, прынятая пад ахову, водзіцца пераважна ў Віцебскай і Магілёўскай абласцях, дзе вялікія лясныя масівы, многа глухіх, патаемных куткоў.

**ЗНОЎ
ПАРФЯНОВІЧ**

Асабіста камандны чэмпіят весляроў краіны завяршыўся ў Маскве. Было разыграны 18 комплектаў ўзнагарод.

Спартсмены нашай рэспублікі занялі чацвёртае месца, апырэдзіўшы моцныя калектывы Масквы і Ленінграда.

Зноў парадаваў алімпійскі чэмпіён Уладзімір Парфяновіч. У пары з растаўчанінам Сяргеем Суперам ён дамогся дзвюх перамог: на дыстанцыях пяцьсот метраў і адзін кіламетр. Залатыя медалі заваявалі яшчэ некалькі беларускіх спартсменаў. Сярод іх Г. Лісейчыкаў (каное-адзіночка), Г. Махнёў (байдарка-чацвёрка), М. Сцепаненка (байдарка-адзіночка), М. Астапковіч і В. Раманоўскі (байдарка-двойка).

**ПРАБЛЕМА
«ДАЎГАВА»**

Каманды другой лігі першынства краіны па футболе правялі неадольна-кавую колькасць гульні. Адсюль, вядома ж, будучы змяненні ў турнірнай тэблицы.

Але пакуль што ўпэўнена лідзіруе рыжская «Даўгава». Толькі гродзенскаму «Хіміку» ўдалося адзін раз нанесці паражэнне латвійскім спартсменам (3:1).

З беларускіх каманд найлепшыя шанцы трапіць у лік чатырох фіналістаў зоны маюць, акрамя «Хіміка», магілёўскі «Дняпр» і гомельскі «Гомсельмаш».

**ВЕЛАГОНКА
ПА АЎСТРЫІ**

Мінчанін Ляон Дзежык выйшаў пераможцам шостага горнага этапа велогонкі па Аўстрыі. 158 кіламетраў ён праехаў менш чым за чатыры гадзіны.

Гэта перамога яшчэ больш замацавала зборную каманду СССР на першым месцы.

Гумар

Малы хлапчук, якога ў хаце бацька часта дзягай сцэбай, падыходзіць да прыехаўшага ў вёску доктара і пытае:

— Пане доктар! Ці вы знаеце таго бусла, што сюды дзяцей прыносіць?

— Знаю. А што?

— Мо скажаце яму, каб мяне адгэтуль назад забраў, бо тут абы за што толькі і б'юць!..

— Чаму ты так часта ходзіш у пійну?

— Там музыка, а я люблю музыку.

— Дык хадзіў бы ў оперу.

— Калі ж там няма піва.

Настайнік звяртаецца да вучня:

— Раскажы пра Аляксандра Македонскага.

— Не ведаю.

— А хто такі Актавіян Аўгуст? А Юлій Цэзар?

— Не ведаю.

— Двойка.

— Пачакайце, — кажа вучань, — а вы Мішку Сідарава ведаеце?

— Не ведаю.

— А Жору Каплюхіна? Таксама не? Ну, дык за што ж двойка? У вас свая кампанія, у мяне — свая.

Студэнт пытае ў студэнта:

— Што ты робіш, калі канца ступендыя?

— Хаджу ў госці.

Прафесар пытае ў студэнта:

— Чаму вы так хвалюецеся? Хіба вы баіцеся маіх пытанняў?

— Ды не, прафесар, я баюся сваіх адказаў.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-5, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Зан. 1073